

Mod och frimodighet

(Läs gärna Apg 28:23–31 innan Du läser nedanstående rader.)

På Församlingsfakulteten har vi under senhöstens och vinterns middagsböner läst Apostlagärningarna. När vi kom till det sista avsnittet blev jag sittande igen med ett mäktigt intryck av apostelns mod och frimodighet. Mod står som motsats till feighet och frimodighet som motsats till missmod. Det var varken feighet eller missmod som präglade Paulus under hans kringskurna verksamhet i Rom.

Bakom sig hade Paulus den förfärliga sjöresan över Medelhavet, som så när hade kostat honom och de andra 275 resenärerna livet. Men Herren hade hållit sin hand över sin tjänare. Nu befann han sig i husarrest i Rom, i en bostad, som han själv hade hyrt. Det är möjligt att det fortfarande var officeren Julius, som hade ansvaret för övervakningen. Bostaden var tillräckligt stor för att kunna samla människor. Som medfånge i lägenheten hade han Aristarkus. Under olika tider fanns där sådan som Demas, Timoteus, Onesimus och Tykikus, några av de många medarbetare som ingick i apostelns "team". Här fanns också Lukas, som arbetade på sitt tvåbandsverk, Lukas evangelium och Apostlagärningarna. Mottagaren Teofilus var möjligen en man med möjlighet till inflytande i kejsarens hus och som skulle kunna påverka Paulus rättsak. Lukas gav här en skildring av Jesus och apostlarna inklusive Paulus, som några som på inget sätt förbrutit sig mot romersk rätt.

Mod

När Paulus hade installerat sig i lägenheten inbjöd han ledarna för de judiska synagogorna i Rom. Och de kom. Paulus arbetade intensivt för att övertyga dem om att Jesus var den väntade Messias. Men majoriteten lät sig inte övertygas. Ledd av Guds Ande sade då Paulus: "Den helige Ande talade rätt genom profeten Jesaja till era fäder när han sade: *Gå till detta folk och säg: Ni ska höra men inte förstå, och ni ska se men inte inse, för detta folks hjärta är förhärdad.*" Samma Jesajacitat (6:9f) hade Jesus också använt någon gång. Det var inte den besvikne förgärdade aposteln som drog till med "sanningens ord" i sin ilska. Det var den modige aposteln, som vågade uttala Guds dom. I hans hjärta bodde en djup nöd för sina landsmän. I brevet till församlingen i Rom skrev han några år tidigare – i kärlek: *Mitt samvete betygar i den helige Ande att jag har stor sorg och ständigt vända i mitt hjärta. Jag skulle önska att jag själv var fördömd och skild från Kristus i stället för mina bröder, mina landsmän efter köttet.* (Rom

9:1b–3) Det är möjligt att flera av de judiska ledarna gick därifrån med ett minne, som inte suddades ut. Kanske blev detta för några längre fram till det som var Guds mening med orden, omvändelse och tro.

Guds kyrka behöver människor med mod, också det modet att våga säga den obekväma sanningen. Förkunnare och medarbetare, som vågar sätta fingret på ömma punkter, avslöja synd i evighetens ljus. Men som gör detta med samma kärlekens nöd, som Paulus vittnar om. Riskerna finns å ena sidan att man är så "kärleksfull" att man i sin feighet inte vågar tala sanning, eller å andra sidan att man i obarmhärtighet och kärlekslöshet säger "ett sanningens ord". Mod är att i kärlek våga sitt liv, sitt anseende, sin position, för att rädda en annan människa, främst från det eviga mörkret. Det modet får vi också be om.

Frimodighet

Under två års tid fortsatte Paulus sin verksamhet i husarrest, kanske också med någon form av bojour. Den revsane aposteln får kanske inte ens gå ut på promenad. Ständigt i sin lägenhet. Alltid det vakande ögat på sig. Han kunde inte besöka vare sig synagogor eller församlingarnas gudstjänster. Han väntade på en rättgång inför "högsta domstolen". Trots detta sammanfattar Lukas Paulus sinnestämning och arbete med orden: ... *och han tog emot alla som kom till honom. Han predikade Guds rike och undervisade med stor frimodighet om Herren Jesus Kristus utan att bli hindrad.* Trots att han saknade alla yttre förutsättningar till frimodighet fick inte missmodet makt över honom. Han ägde det goda samvetet och han visste att Herren var med honom också i den mörka stunden. Här tog tog han emot alla som kom. Här blev Jesus förkunnad som Herre och Messias. Människor fick höra evangeliet om korsets kraft. Flera av Paulus brev skrevs förmodligen under dessa år, brev fulla av trons glädje, t.ex. Filipperevret.

Tills Herren kommer tillbaka är detta Kyrkans uppgift, att frimodigt förkunna det evangelium, som Paulus fått uppdrag att avtacka, evangeliet som "är en Guds kraft till frälsning för var och en som tror" (Rom 1:16). Avsaknad av stora vackra kyrkobyggnader eller av folkets gillande behöver inte ta ifrån oss frimodigheten. Trots att kristenheten tycks gå mot allt svårare förföljelsetider behöver inte missmodet och modlösheten förlama oss. Herren överger aldrig sina tjänare.

Bengt Birgersson

Hyllning eller tillbedjan av Jesus?

Tillbad de vise männen det lilla Jesusbarnet eller begränsade de sig till en *hyllning*? Får man tro 1917 års bibelöversättning och Bibel 2000 nöjde de sig med en hyllning, medan Svenska Folkbibeln översätter att de tillbad Jesus. Det är en viss skillnad. Hur kan man komma till så olika slutsatser? Svaret är att det grekiska verbet bakom dessa översättningar, *proskyneo*, kan betyda både hylla och tillbedja. Frågan blir då hur man ska veta vilken aspekt som författaren avser när ett ord har olika betydelser och vilket som följaktligen är den riktiga översättningen.

I det följande skall vi följa hur evangelisten Lukas använder verbet *proskyneo*. Han använder det sammanlagt sju gånger i sitt dubbelverk, tre gånger i evangeliet, fyra gånger i Apostlagärningarna. Vid ett av dessa tillfällen är Jesus objektet för lärjungarnas *proskynesis* (Lukas 24:52). Frågan är om och hur vi kan komma åt vad Lukas avsåg med sin användning av *proskyneo*? Blev Jesus *tillbedd* (som Gud) eller var det frågan om en mer begränsad *hyllning*?

Proskyneo i Septuaginta

Grundbetydelsen av verbet *proskyneo* är att "falla ner på knä, buga sig", men användningen av det sträcker sig från en enkel gest av vördnad inför en överordnad till kultisk dyrkan av en gudom. För att illustrera detta kan vi ta några exempel från Septuaginta, översättningen av Gamla testamentet från hebreiska till grekiska.

När Jakob återvänder hem bugar (*proskyneo*) han och hans närmaste familj sig för Esau (1 Mos 33:3–7). Samma sak sker när Jakobs söner möter Josef i Egypten (1 Mos 42:6) och när Batseba och profeten Natan kommer inför kung David (1Kung 1:16, 23). I dessa fall används verbet *proskyneo* för att beskriva hur en person visar sin underordning gentemot en annan.

Mer vanligt, i närmare 75 % av fallen, är att *proskyneo* används för att beskriva dyrkan/tillbedjan av Israels Gud eller någon av avgudarna. I 1 Mos 22:5 säger Abraham till sina tjänare: "Jag och pojken går dit bort för att tillbe (*proskyneo*)". I Ps 29:2 uppma-

nar psalmisten: "Ge åt HERREN hans namns ära, *tillbed* HERREN i helig skrud", medan 1 Kung 22:54 beskriver hur kung Ahasja "tjänade Baal och *tillbad* honom". Deltagande i gudstjänstliturgin kan också beskrivas med hjälp av detta verb: "Elkana gav sig år efter år i väg från sin stad för att *tillbe* och offra åt HERREN Sebaot i Silo" (1 Sam 1:3). I samtliga fall är det sammanhanget som avgör i vilken betydelse *proskyneo* används och därmed hur *proskyneo* bör översättas.

"Vidare görs det klart att det bara finns en till vilken en sådan dyrkan får riktas, nämligen Israels Gud. All annan dyrkan vare sig det handlar om andra gudar, änglar eller människor är avgudadyrkan."

Proskyneo i Lukas och Apostlagärningarna

Verbet *proskyneo* uppträder sju gånger i Lukas dubbelverk: Luk 4:7,8; 24:52; Apg 7:43; 8:27; 10:25; 24:11. Som en jämförelse kan nämnas att det förekommer två gånger hos Markus med Jesus som objekt båda gångerna, åtta gånger i Johannesevangeliet, där Jesus är objekt en gång, 13 gånger hos Matteus, vanligen med Jesus som objekt och 24 gånger i Uppenbarelseboken. Utanför dessa skrifter förekommer ordet bara tre gånger i NT.

Lukas två första exempel kommer i berättelsen om hur Jesus frestas i öknen (Luk 4:6–8). Satan lovar Jesus makt över hela världen på det villkoret att Jesus faller ner och *proskyneo* inför honom. Jesus svarar: "Det står skrivet: Herren, din Gud, skall du *tillbe* (*proskyneo*) och endast honom skall du tjäna." Det framgår av Jesu svar att satan kräver mer än bara en ödmjuk gest. Han begär vad som för varje trogen jude endast tillkommer Gud själv: tillbedjan. Jesus vägrar, för att bifalla satans begäran vore att

"Först efter uppståndelsen gick det fullt ut upp för dem att Gud själv hade vandrat bland dem och att Herren Jesus därför var värdig samma ära och pris som de sedan barnsben lärt sig att rikta till Herren Gud."

bryta mot det första budet. I sitt svar citerar Jesus Guds ord, närmare bestämt 5 Mos 5:9 och 6:13 som tillsamman inskräper att Israel inte ska dyrka någon annan än Gud ensam: Av sammanhanget framgår alltså att *proskyneo* här används i betydelsen dyrkan/tillbedjan. Vidare görs det klart att det bara finns en till vilken en sådan dyrkan får riktas, nämligen Israels Gud. All annan dyrkan vare sig det handlar om andra gudar, änglar eller människor är avgudadyrkan.

Vi går vidare till **Apg 8:27** och **24:11**. Dessa två ställen kan behandlas tillsammans eftersom *proskyneo* används på samma sätt i båda fallen. I 8:27 berättar Lukas att den etiopiske hovmannen varit i Jerusalem för att *proskyneo*. På ett liknande sätt säger Paulus i 24:11 att han varit i Jerusalem för att *proskyneo*. Betydelsen är klar och erinrar om 1 Sam 1:3, citerad ovan. Verbet hänvisar till vad man gör när man går upp till Jerusalem för att delta i gudstjänstfirandet, nämligen tillbedjan.

Också i nästa exempel, **Apg 7:43**, råder det ingen tvekan om innebörden i *proskyneo*. Stefan anklagar ökengenerationen för avgudadyrkan med hjälp av ett citat från Amos 5:25–27: "... ni bar med er Moloks tält och guden Romfas stjärna, de bilder som ni hade gjort för att tillbe."

Nästa exempel, **Apg 10:25**, är däremot lite svårare. Exegeter och översättare är inte helt eniga om huruvida *proskyneo* här har betydelsen tillbedja. Bortsett från Luk 24:52 är detta det enda stället där objektet för *proskyneo* är en människa. Här beskrivs hur Kornelius tar emot Petrus i sitt hus i Caesarea: "När Petrus skulle gå in, kom Kornelius emot honom och föll ner för hans fötter och *proskynesade*. Men Petrus reste honom upp och sade: 'Stig upp! Också jag är en människa.'" Den brittiske exegeten F. F. Bruce menar att Kornelius här bara gör en enkel, ödmjuk gest och förklarar Petrus reaktion med att han blir generad då ingen tidigare visat sådan vördnad inför honom. Men Bruce missar poängen här. Det finns åtminstone fyra skäl till att anta att det verkliga är frågan om tillbedjan här:

- 1) Verbet *proskyneo* föregås av att annat verb som betyder att böja sig ned. *Proskyneo* bör betyda något mer än enbart den ödmjuka gesten då denna redan har utförts.
- 2) Petrus svar antyder att gesten tillskriver Petrus mer än en mänsklig status. Anledningen till avvisandet sägs uttryckligen: Petrus är också en människa.
- 3) Kornelius är en hedning som fruktar Gud. Men graden i vilken en hedning anslöt sig till judiska trosföreställningar varierade. En del nöjde sig med att beundra varandomen på avstånd, andra inkorporerade Israels Gud bland sina gudar. Gick man lite längre började man kanske att på olika sätt understödja judarna och uppträda vänskapligt mot dem. Nästa steg var att börja praktisera några eller flera judiska riter. Det var i regel först i nästa steg som man tog avstånd från andra gudar och uteslutande dyrkade Israels Gud. Därefter kunde man ansluta sig till ett judiskt sammanhang, innan man tog steget fullt ut, konverterade och blev en jude.¹ Kornelius tycks ha gått så långt att han börjat praktisera några judiska riter. Han fruktade Israels Gud, han gav frikostiga gåvor och bad till Gud (10:2). Han kan mycket väl ha gjort det utan att vare sig förneka eller ignonera de romerska gudarna. Av hans uppträdande att döma har Kornelius ännu ingen klar uppfattning om gränsen mellan det mänskliga och det gudomliga. Som romersk officer (10:1) krävdes det av honom att han deltog i imperiets kult, vilket innebar dyrkan av romerska gudar och kanske redan vid denna tid också kejsaren själv.
- 4) Som en kontrast till Kornelius uppträdande kan man notera att när fångvaktaren i Filippi faller ner för Paulus och Silas fötter (Apg 16:29) använder Lukas ett annat verb, *proskipto*, och Paulus finner ingen anledning att

tillrättavisa fängvaktaren. För att sammanfatta argumentationen: Kornelius tycks tänka i gamla hedniska kategorier och tar Petrus för något slags gudomlig varelse – sådana fanns det gott om i grekiskt-romerskt tänkande – och han visar Petrus samma gest som han är van att visa inför de romerska gudarna. Också i Apg 10:25 tycks det vara frågan om att verbet *proskyneo* används i meningen tillbedjan.

Efter att ha sett hur Lukas konsekvent använder *proskyneo* i betydelsen dyrkan/tillbedjan, och vidare ha noterat att tillbedjan av någon annan Gud lika konsekvent avvisas, vänder vi oss nu till det sjunde och sista stället, Luk 24:52. När Jesus hade upptagits till himlen, skriver Lukas, att lärjungarna ”*proskynesade* honom och vände tillbaka till Jerusalem i stor glädje.”

Om Lukas, som vi har sett, konsekvent använder *proskyneo* i betydelsen tillbedjan är det sannolikt att han också har den avsikten här. I skarp kontrast till när Kornelius faller ner inför Petrus avvisas inte lärjungarnas vörndnadsbetygelse. Läst mot bakgrund av Korneliusberättelsen är innebörden att Jesus är mer än bara människa. Tar vi den definition som Lukas förmedlar första gången verbet används i Lukas 4 på allvar, betyder det att Jesus är en *värdig* mottagare av det som är förbehållet Gud själv och ingen annan.

Två drag hos Lukas ger stöd för denna slutsats. För det första, vid ett antal tillfällen faller folk ner inför Jesus under hans jordiska verksamhet, men utan att verbet *proskyneo* brukas. Istället används andra uttryck för att beskriva den vörndnadsfulla gesten. För att ta ett exempel, den samaritiska spetälske ”föll på sitt ansikte” vid Jesu fötter för att tacka honom (Luk 17:16). Detta tyder på att Lukas var noggrann

med att göra skillnad på de vörndnadsbetygelser som visades Jesus *fyre* hans död och uppståndelse å ena sidan och de mer upphöjda vörndnadsbetygelser som visades *efter* hans uppståndelse och himmelfärd å andra sidan.

Detta stöds, för det andra, av Apostlagärningarna där människor på en lång rad olika sätt visar Jesus sådana vörndnadsbetygelser som normalt sett reserveras för Gud allena. Lärjungarna ber, till exempel, i 1:21 till Herren Jesus att rätt person ska inväljas i apostlakollegiet, Stefanus faller på knä och åkallar Jesus (7:59–60), och församlingen i Antiokia gör liturgisk tjänst inför Herren Jesus (13:2). I det senare fallet används en term som normalt används för att beskriva kultisk gudstjänst. Kanske allra mest iögonfallande är ändå en av de tidigaste benämningarna på de kristna: ”de som åkallar Herren Jesu namn” (9:14, 21; 22:16; jfr 1 Kor 1:2). Termen används regelbundet för att ropa på en gudom både i judiska och grekisk-romerska sammanhang.

Det tycks därför som om den tillbedjan lärjungarna ger till den uppståndne och uppstigande Jesus i Luk 24:52 föregriper de många och olika uttryck för religiösa hedersbetygelser som ges till Jesus i Lukas andra bok, där Jesus genomgående mottar den dyrkan som är reserverad för Gud ensam.

Med detta ger också Lukas en antydning om när Jesu lärjungar insåg vidden av vem Jesus var. Först efter uppståndelsen gick det fullt ut upp för dem att Gud själv hade vandrat bland dem och att Herren Jesus därför var värdig samma ära och pris som de sedan barnsben lärt sig att rikta till Herren Gud.

Hur var det med de vise männens *proskynesis* i Matteusevangeliet? Det sparar vi till en annan artikel.

Daniel Johansson

Daniel besöker er gärna och undervisar också om:

- Skriftens väg till oss: Från nedtecknande till modern bibelöversättning
- Uppenbarelseboken
- Doplivet: Om vad det innebär att leva i sitt dop
- Den urkristna bekännelsen till Jesus som Herre och Gud
- Jesu liknelser (lästa utan våra västerländska glasögon)

1 Se Shaye J. D. Cohen, “Crossing the Boundary and Becoming a Jew,” *Harvard Theological Review* 82 (1989): 13–33.

Om dopet

Margareta Brogren

sin strävan att nyttiggöra FFG för församlingar och enskilda kristna har fakulteten tagit ett gott initiativ med den planerade småskriftserie vars första del, nyss utkommen, handlar om *Den stora gåvan. Vägen från döden till livet i dopet*. I behändigt format får läsaren en kärnfull, översiktlig men fullödlig genomgång inte bara av de stora gåvor den kristen får i dopet – som den Helige Ande och syndernas förlåtelse – utan också tips om hur jag kan göra för att ofta påminna mig själv om denna gåvas innebörd och betydelse för min fortsatta väg i livet.

Så här i *drop-in*-dopets tid, nu när barndopet på många håll i Svenska kyrkan framställs som en tacksamhetsrit (för barnets jordiska födelse och för den mänskliga gemenskapen; Frälsaren Jesus uppfattas snarare som inspiratör och förebild) ja, då är det tacknämligt att FFG lätit Daniel Johansson, lektor i Nya testamentets exegetik, formulera den evangelisk-lutherska synen på vad dopet innebär.

Det är inte första gången i modern tid som det undervisas i skriftlig kortform om dopet. Nyligen, 2006, kom en småskrift från Teologiska Nätverket Pingst, utgiven efter en samtalsrunda med företrädare för andra samfund, bland annat eftersom pingströrelsen fått anledning att reflektera över var åldersgränsen går mellan barndopet och det s.k. troendedopet.

Förordet är intressant. Daniel berättar att familjen under en vistelse i Skottland under en tid regelbundet firade gudstjänst i en baptistförsamling, där han till sin förvåning fann att dopet inte hade någon framträdande plats – i en baptistkyrka – varken i undervisningen eller i medlemmarnas troslov och medvetande.

Händer det verkligen något i dopet? Svaret, bibliskt grundat, pekar inledningsvis på påskalammet blod på israeliternas dörrposter i Egypten och på Naaman som skulle doppa sig i Jordans grumliga vatten för att bli ren från sin spetälska. När Gud knyter sitt Ord och löfte till det enkla jordiska materialet så händer det verkligen något just i och med detta enkla jordiska, nämligen att löftena uppfylls.

Huvuddelen består av Jesu egen och apostlarnas undervisning om och syn på dopet. Korta stycken med mellanrubriker gör innehållet redigt och överskådligt. Flera tänkvärda aspekter tas upp och förklaras, som att man döps *in i* (betonat) det heliga treeniga Gudsnamnet, att dopet verkar både död och uppståndelse, att jag *adopterar* till Guds barn. Rikliga bibelhänvisningar ger mycket gott stoff för ett tematiskt bibelstudium.

Tveksamt enligt min mening är aspekten eller tanken att dopet skulle vara en trolovnings eller vigsel. Det kan verka direkt stötande för en läsare som har Knutbyhändelserna och Åsa Waldau i minne. Det döpta gudsfolket är förvisso Kristi brud, men knappast det enskilda dopbarnet eller individen.

Enligt baksidespresentationen är skriften ”en fin doppresent för vuxna, en ypperlig gåva att räkna till dopföräldrar, och en enkel skrift för alla kristna som vill leva i sitt dop”. Utmärkt, förutom att den bör delas ut till just dopföräldrar med viss urskiljning. Unga föräldrar i allmänhet kan inte förväntas veta vad katekes är, än mindre Luthers lilla katekes, eller känna till Johannesdopet eller den nicenska trosbekännelsen.

Vissa förslag till ändringar har jag inför eventuella kommande upplagor. En del detaljer, bisaker förvisso, kan med fördel bytas ut, t.ex. liknelsen om en tänkt polis som stjär först efter att ha tagit av sig uniformen.

I sista delen ges tips om hur man påminner sig själv om livet i dopet. Lovvärt är att den dagliga omvändelsen lyfts fram, och, förstås, hur mycket det är värt att hjälpa sitt barn att fira dopdagen. Rent glad blir jag åt att den innehållsrika doppsalmen ”Glad jag städe vill bekänna” (Sv. Ps. 69) nämns. Jag kände en gång en gammal och som jag trodde cynisk alkoholist, vars begravning jag var med om. Det visade sig att han själv hade valt denna psalm till sin begravning. ”Synden skall mig ej fördöma: Jag är döpt i Jesu namn. Fadern all min skuld vill glömma, föra till den trygga hamn ...”

Som helhet är innehållet i den lilla boken en mycket bra påminnelse om att dopet bär, dag för dag. Bäst passar den kanske som samtalsmaterial i en bibelstudiegrupp, Alphagrupp eller liknande. Jag har själv rekommenderat vår komminister, som leder Alphagrupperna, att ta sig en titt på den, och jag ser med förväntan fram emot de kommande delarna i serien.

Öppet forum:

En Gud med många ansikten?

Om religionerna och den kristna trons anspråk
(Torbjörn Johansson)

En öppen föreläsning på Församlingsfakulteten för alla intresserade, tisdagen den 21 april kl. 18.00. Vid denna föreläsning är det också möjligt att anmäla sig till kvällsbibelskolans tredje block med temat ”Gud i historia & samtid” (tisdag kl. 18 med början 28/4)